

Частина 1

Павук розставляє свої сітки

Розділ 1

Секретне повідомлення розвідки

*1-2 жовтня 1891 року.
(за старим стилем календаря – примітка редактора)*

1

День, коли нашої донечці, чарівній Аннушці, виповнилося рівно п'ять місяців, запам'ятається мені, думаю, до кінця життя. Це було першого жовтня, у звичайний робочий вівторок. Цього дня батька несподівано викликали не куди-небудь, а до Міністерства закордонних справ. Після цього візиту він повернувся додому похмуріший за грозову хмару і зачинився у своєму кабінеті, як потім розповіла мені матуся. Коли все це сталося, я був у лікарні, де провів чотири нескладні операції. Переконавшись, що з пацієнтами все гаразд, і давши відповідні розпорядження персоналу, я поїхав додому трохи раніше, ніж зазвичай.

– Ох! Василь, синку, як добре, що ти вже вдома. Піднімися до батька, може він тобі двері відчинить, – заохала матінка, як тільки я переступив поріг будинку.

– Лев Георгійович був сьогодні в Міністерстві закордонних справ. Його викликали туди з якоїсь термінової справи. І ось, повернувшись звідти, він піднявся нагору і зі свого кабінету ще не виходив, – пояснила мені ситуацію дружина. – Навіть Анастасії Макарівні двері не відкриває.

– Як Аннушка? – першим ділом запитав я.

– Поїла і зараз спить, – сказала Софія, допомагаючи мені зняти шинель.

Марина, наша покоївка, і кухарка Ольга висунули голови з прочинених дверей кухні, прислухавшись до нашої розмови. Матінка суворо поглянула на них і двері відразу ж зачинилися. Я поцілував своїх дорогих жінок і поспішив піднятися на другий поверх.

– Батько, це я, – сказав я через двері, при цьому легенько постукавши.

Ключ у замку повернувся і замок клацнув.

– Заходь, Василь, – сказав батько, відкриваючи переді мною двері. – Проходь і влаштовуйся, де тобі подобається. – Ситуація, що виникла, безпосередньо стосується і тебе... А ситуація не проста... Адже я завжди нутром відчував, що так воно і є...

– Що сталося, батьку? – запитав я, присівши на крісло біля книжкової шафи. – Розкажи мені все по порядку.

– По порядку, кажеш? Будь ласка... Сьогодні вранці кур'єром мені надіслали повідомлення – терміново з'явитися на Палацову площу в Міністерство закордонних справ. Коли мене запросили до кабінету, там були, крім Миколи Карловича, міністра закордонних справ, ще Дмитро Іванович, наш міністр внутрішніх справ, і Микола Ігнатійович, командир Окремого корпусу жандармів, власною персоною.

– Розвідка, поліція і контррозвідка у вищих особах держави? Це вже цікаво...

– Тут більше клопоту і неприємностей, ніж інтересу, Василь, – сказав батько і почав ходити від дверей до вікна, занурившись у свої думки. Потім він різко зупинився і хмикнув. – Виявляється, наш сусід, цей старий англієць сер Алан Берк, продовжує шпигу-

вати і регулярно відсилати доповіді до Лондона. Не вгамується старий ніяк. Чому ж йому не живеться спокійно?

– А нас, батьку, вони хочуть залучити до цієї справи як сусідів? – поцікавився я. – Бути, так би мовити, їхніми очима і вухами?

– Якби... Справа ось у чому, сину... Наша сім'я зараз буде в полі діяльності цього англійського шпигуна, – сказав батько і на мить замовк, спостерігаючи, як у мене від подиву піднялися брови. – Його метою буде ваша з Софією старовинна бібліотека. Так, так... Ті самі тридцять шість палестинських глиняних табличок з клинописом. Справжня бібліотека Авраама, як ми вже переконалися в цьому.

– Але ж Олександр Михайлович сам подарував нам першу її частину в день весілля, та й щодо другої половини він сам сприяв, щоб права були оформлені на мене, як керівника археологічної експедиції, – здивувався я ще більше.

– Це Олександр Михайлович. Він, як і його батько, любить свою батьківщину. Тому і віддав тобі, як вірному другові, цей скарб на зберігання... Очевидно, він підозрював, що його дід захоче, щоб такі цінні реліквії опинилися в Лондоні. А може, вже й відбивав претензії старого. Ось і убезпечив їх...

– Але звідки відомо цим панам, що хоче зробити наш сусід? З чого вони це взяли? Я не помічав, щоб старий Берк виявляв якийсь інтерес до палестинських знахідок свого онука... Хоча, я пригадую, що подібні подарунки він любив відправляти своїм друзям до Лондона. Пам'ятаєш, батьку, ту викрадену скриньку з глиняними табличками, схожими на родовідні таблички Авраама? Старий тоді дуже нервував з приводу її зникнення.

– Так, зникле з їхнього музею золото знайшлося, навіть бронзовий ніж знайшовся, а скринька з глиняними черепками тоді так безслідно і зникла... Так ось, Василь, ти питаєш, звідки панове міністри знають, що Берк хоче почати полювання за цією старовинною бібліотекою? А я скажу тобі, але це секретна інформація... Коли наша розвідка з'ясувала, що сер Алан Берк продовжує свою шпигунську діяльність, вони повідомили про це в контррозвідку, а ті вирішили організувати з ним свою гру. Його агентів потихеньку виявляють і усувають, а свою людину до нього підіслали. Після цього почали постачати йому неправ-

диву інформацію, щоб Берк відправляв її до Лондона. Доповіді йшли від нього по декількох каналах, один з яких вдалося взяти під контроль. Останніми йому передали неправдиві відомості про твій броненосець «Наварін» – пристрій, ходові можливості, озброєння, слабкі місця і так далі.

– Так його ж через тиждень будуть на воду спускати! Це ж наступного вівторка!

– Так, Василь... І в Лондоні вже мають про нього повне, так би мовити, «уявлення». Але... з того боку повідомили, що Берк зробив допис до цього повідомлення... Я повторюю, це абсолютно секретне повідомлення розвідки, Василь... І мені дали ознайомитися з ним... Я прочитав тричі і запам'ятав фактично дослівно. Там було сказано так:

«Хочу також повідомити вам, що мій онук передав родині Котових глиняні таблички з клинописом, знайдені в 1889 і 1890 роках у схованці однієї з печер долини Беер-Шева в Палестині. На даний час повністю підтвердилося раніше висловлене припущення, що ці стародавні письмена є справжньою бібліотекою біблійного Авраама. Це оригінал перших сторінок книги Буття, а значить, дана знахідка представляє для Британської корони неймовірну цінність. Прошу дозволити мені провести операцію з вилучення цих унікальних скарбів і перевезення їх до Лондона».

– Відповідь на цей запит він уже отримав? – поцікавився я, сподіваючись, що вся ця ситуація знаходиться під контролем агентів контррозвідки.

– Наша жандармерія не така спритна, як хотілося б, сину. Дякуючи Богу, що хоч один з каналів отримання Берком інформації вони встановили. Це посилки з тютюном для крамниці його старшого онука. Думаю, Павло Михайлович про це навіть не здогадується. Він не та людина, якій дід довірив би свої секрети. Там відомо, що поки що нова партія в крамницю ще не надходила... Будемо сподіватися, що старий Берк ще не почав діяти. Мене попередили, що розміри його мережі агентів у повному обсязі поки невідомі.

– Приголомшливо! – обурився я. – Старий майже не виходить з дому, а про розміри його шпигунської діяльності вони навіть уявлення не мають.

– Цей «Павук» десятиліттями майстерно плів свою павутину. Тому зараз і сидить спокійно, але найменше коливання будь-якої нитки відразу вловлює... Микола Ігнатійович настирно вимагав, щоб ми діяли дуже обережно і ні в якому разі його не злякали. Він дуже цінний для них як канал для дезінформації... Але коли наші міністри дізналися, що експедицію з пошуків другої частини бібліотеки Авраама наказав організувати сам Государ, занервували... Обіцяли надати нам усіляку посильну допомогу, але забезпечення безпеки самої бібліотеки залишається за нами, Василь... А ти знаєш, як діють агенти англійської розвідки і на що вони здатні? Так ось... Краще б нам цього і зовсім ніколи не знати...

– Батько, мені потрібно обдумати все почуте, – сказав я, ще не розуміючи, що потрібно робити в цій ситуації. – Зійди вниз, заспокій матір. Вона дуже переживає після твого повернення.

Через кілька хвилин умовлянь, наш домашній генерал погодився з моїми аргументами, що всім нам зараз в першу чергу потрібно заспокоїтися і почати холоднокривно обдумувати ситуацію, що так несподівано виникла.

2

Після спільної вечери тривожна атмосфера в родині ніби поступово розвіялася, хоча наші жінки навіть не мали уявлення про її причини. Батько категорично не хотів ні про що говорити і перевів розмову за столом на зовсім сторонню тему. Мені ж довелося зробити вигляд, що я нічого не знаю. Потім я трохи погрався з Аннушкою, а передавши дочку дружині, вирішив знову взятися за ведення щоденника, перш за все, щоб упорядкувати свої думки і тримати все під контролем у цій несподіваній справі.

У пам'яті спливав один недавній випадок, який потім сам дивним чином вирішився. Я пригадав фразу з процитованого батьком шпигунського повідомлення:

«...В даний час повністю підтвердилося раніше висловлене припущення, що ці стародавні письмена є справжньою бібліотекою біблійного Авраама...».

Після цілого року скрупульозної роботи над розгадкою клинопису, на початку вересня пан Соболев склав підсумковий звіт, де докладно виклав усі докази того, що наявна в нашому розпорядженні глиняна бібліотека відповідає першим сторінкам книги Буття, за винятком лише історії про Всесвітній потоп. Жодної глиняної таблички, що висвітлює цю грандіозну світову катастрофу, в нашому арсеналі не виявилось. Він тоді ще склав перелік усіх наявних книг, вказавши відповідну кількість глиняних табличок:

*Перша частина книг з бібліотеки Авраама
(знайдена в 1889 році):*

1. «На початку...» – 1 табличка.
2. «Ось родовід Адама» – 10 табличок.
3. «Ось родовід Сима» – 10 табличок.
4. «Ось родовід Фарри» – 1 табличка.

Всього: 22 глиняні таблички.

*Друга частина книг з бібліотеки Авраама
(знайдена в 1890 році):*

1. «Ось походження...» – 3 таблички.
2. «Адам пізнав Єву» – 2 таблички.
3. «І пізнав Каїн свою дружину» – 1 табличка.
4. «І пізнав Адам ще свою дружину» – 1 табличка.
5. Про смерть Ноя – 1 табличка.
6. «Ось родовід синів Ноевих» – 3 таблички.
7. «На всій землі...» – 1 табличка.
8. Про народження Ізмаїла та Ісаака – 1 табличка.
9. Про Ізмаїла та Ісаака (текст невідомий) – 1 табличка.

Всього: 14 глиняних табличок.

*Загальна кількість раритетів, що представляють собою
глиняну бібліотеку Авраама – 36 штук.*

Нерозшифрованою залишалася тільки одна єдина табличка, де згадувалися імена Ізмаїла та Ісаака, а також була присутня цифра дванадцять. Крім імен і цифри, жодне слово

в попередніх табличках не повторювалося. Вона також не вписувалася в жодну частину тексту Святого Письма, так і залишившись для нас загадкою.

Сергій Олександрович працював над складанням підсумкового звіту у своєму кабінеті на кафедрі історії Сходу. Він розповідав нам, що вже зібрався йти після роботи додому, поклав усі папери у свій саквояж і пішов до університетської бібліотеки, щоб взяти кілька потрібних йому книг. Поки він ходив від полиці до полиці і гортав книги, саквояж зник. Студентів того вечора в бібліотеці було багато. Всі тоді подумали, що його вкрали через гроші. Сергій Олександрович отримав того дня, як і решта співробітників, заробітну плату. Професор Берк Михайло Аланович, як керівник кафедри, на поліг на подачі заяви в поліцію. Було розпочато розслідування. Але через тиждень прибиральниця виявила саквояж в бібліотеці за однією з тумб з великою рослиною. Всі гроші і папери виявилися на місці. Але жінка, яка знайшла зниклу річ, стверджувала, що ще день тому за цією тумбою саквояжу не було. Було вирішено, що це просто злий жарт якогось студента, і справу закрили.

Тільки зараз я почав розуміти, що метою викрадення саквояжу був складений того дня висновок про розгадку клинописних текстів. Документи викрали, зробили з них копії і підкинули знову в бібліотеку. Після цього старий Берк відправляє до Лондона своє чергове шпигунське повідомлення з підсунутою йому дезінформацією про новий корабель і додає до нього допис:

«...На даний час повністю підтвердилось... припущення...»

«Хто міг знати, що того дня пан Соболь складе ці звіти?» – запитав я сам себе. У нього було три помічники в роботі над розгадкою клинопису, які могли знати про кожен його крок. Пана Скуратовича, як досвідченого фахівця в епіграфіці, запропонував сам Олександр Михайлович. По-перше, тому що Моше Альбертович раніше вже брав участь у роботі над текстами родоводу Авраама і навіть розшифрував одне єдине слово «жив». По-друге, тому що три місяці тому його дочка, мадемуазель Амаль, стала дружиною нашого археолога, а він сам став його тестем.

Пізніше, у зв'язку з тим, що зіставлення однакових слів у всіх знайдених текстах було дуже повільною і скрупульозною роботою, Сергій Олександрович залучив до цієї справи ще двох студентів, які виявляли потяг до практичної наукової роботи в галузі давньої історії Сходу. Я познайомився з ними в будинку Берків. Віктор Горкун і Борис Канчер були цілком пристойними і вихованими молодими людьми з хороших сімей, а також були успішними в історичних науках і обидва мріяли про викладацьку роботу.

Я вирішив завтра ж після роботи зустрітися з Сергієм Олександровичем і з'ясувати у нього, хто з цих трьох людей безпосередньо знав про день і годину складання ним цього, можна сказати, офіційного наукового висновку щодо наших клинописних текстів.

З спальні вийшла Софія, підійшла і поклала руки мені на плечі.

– Аннушка, як завжди, поїла і заснула, – сказала вона, торкаючись підборіддям мого волосся. – Ти знову взявся за щоденник? Так, мій дорогий докторе, розповідай, про що ви таємничо розмовляли з батьком? Адже Лев Георгійович не заборонив тобі повідомити мене про те, що сталося і навіщо його так терміново викликали до Міністерства закордонних справ.

– Якраз навпаки, кохана, заборонив. Це дійсно дуже велика державна таємниця. Такі речі не обговорюються ні за сімейною вечерею, ні навіть у спальні за зачиненими дверима. Вибач, Софушко, але нехай буде все свого часу, – сказав я, встаючи з-за столу.

На хвилину ми злилися в обіймах один одного.

– Мій любий, ти ж знаєш, що я не з тих дам, що базікають своїм язиком де попало, – прошепотіла дружина мені в саме вухо.

– Давай я пораджуся завтра з батьком. Ми повинні прийняти рішення про коло осіб, яких можна посвятити в цю таємницю і залучити до справи, – сказав я так само пошепки, цілуючи її губи, щоки і очі.

– Я відчуваю, що ви з Львом Георгійовичем хочете почати знову якесь приватне розслідування. Але ж у будь-якій справі вірні та перевірені помічники не завадять? Я почекаю до завтра, мій улюблений доктор-детектив.

Пізно вночі, коли дружина вже заснула, я продовжував лежати і дивитися на стелю, злегка підсвічену дворовим ліхтарем. Подум-

ки я перенісся на Англійську набережну до будинку номер вісімнадцять. Зараз всі наші глиняні раритети знаходилися в банківському сейфі. Господар банку дотримувався всіх заходів безпеки. Проникнути в середину грабіжникам було практично неможливо. А навколо будівлі вдень і вночі чергують поліцейські. Яку таку операцію можна організувати з проникнення до банківських сейфів? «Потрібно буде завтра розпитати батька про подібні випадки з його поліцейської практики», – вирішив я і закрив очі.

3

Настала середа. Те, що «ранок вечора мудріший», я в своєму житті переконувався не раз. Перший крок, який вирішив зробити батько цього ранку, мене трохи здивував.

– Анастасія Макарівна, чи не будете ви така люб'язна, голубонько, – найніжнішим тоном сказав батько за сніданком, при цьому злегка посміхнувшись та торкнувшись губами руки матінки, – проїхати зі мною цього ранку до храму Різдва Христового на Пісках.

– Ти, Лев Георгійович, не інакше як благодійністю вирішив зайнятися? – запитала матінка, здивовано поглянувши на батька. – Настрій у тебе сьогодні як у ясного сонечка, не те що вчора ввечері. З чого б це?

– За онучку нашу Аннушку помолимося з тобою. Все ж вона наша спадкоємиця. Так ось нехай мудрою берегинєю буде всього того, що ми з тобою цінуємо, рідна моя, та в серцях своїх зберігаємо... Та й з настоятелем протоієреєм Василем поговорити потрібно. Допомога йому завжди потрібна. Господарство у нього он яке – і школа, і притулок, і богадільня.

– Якщо вирішив допомогти бідним, я тебе, Лев Георгійович, завжди в цій справі підтримаю, – сказала матінка, дивлячись на батька вже захопленим поглядом.

– Я буду у своєму кабінеті, – сказав батько, знову цілуючи руку матінці. – Василь, зазирни до мене на три хвилини, перед тим, як поїдеш до свого госпіталю.

Коли я одягнувся і перевірів, чи все на місці в моєму сакво-
язі, я зайшов до батьківського кабінету.

– Прикрий двері, синку, – сказав він, стоячи біля вікна і дивлячись на будинок навпроти. – Якщо цей «Павук» націлився сплести павутину, щоб заволодіти найціннішим скарбом, який наш Государ у своїй великодушній довірі залишив на зберігання в нашій родині, нам потрібно пустити його, як то кажуть, по хибному сліду. Є у мене одна думка з цього приводу, ввечері її обговоримо. А до цього, Василь, я хочу попросити тебе заглянути після роботи до пана Соболя і запросити його всією родиною до нас в гості. Синочка його ми з Анастасією Макарівною після повернення з Палестини ще жодного разу не бачили. Скільки йому зараз?

– Три роки в лютому виповнилося, тату. Я теж думав сьогодні поговорити з Сергієм Олександровичем про його помічників. Хто з них міг знати, що він того дня, коли у нього вкрали саквояж, складе підсумковий звіт? Так що наші плани на сьогодні повністю збігаються.

– Ось і поговоримо з ним, Василь, але тільки тоді, коли він у нас буде. Нам дуже знадобиться допомога нашого молодого історика. Тож запрошуй його родину на завтрашню вечерю. Придумай гарний привід, щоб вони не могли відмовитися. А я помолюся сьогодні не тільки за Аннушку, але щоб Бог і нам мудрості дав, та біду від нашої родини відвів, – сказав батько, даючи зрозуміти, що все сказав. Коли я був вже біля дверей, він додав: – Після церкви я в банк навідаюся. Подивлюся, як там.

Я кивнув головою і вийшов.